

Styre: Universitetsstyret

Styresak: 85/17

Møtedato: 24.08.2017

Dato: 18.08.2017

Arkivsaknr: 2017/5895

Innspill til revisjon av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning

Henvisning til bakgrunnsdokumenter

- Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015-2024: Meld. St. 7 (2014-2015): <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Meld-St-7-20142015/id2005541/>
- Høringsbrev fra Kunnskapsdepartementet 5.5.2017: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/innspill-til-revidering-av-langtidsplanen-for-forskning-og-hoyere-utdanning/id2553215/>

Saken gjelder:

Regjeringen la i 2014 frem Meld. St. 7 Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015-2024. Formålet var å sikre stabile prioriteringer og forutsigelige bevilgninger over tid.

Langtidsplanen skal rulleres hvert 4. år, og Kunnskapsdepartementet har nå bedt om innspill til revidering av planen. En revidert Langtidsplan vil bli fremlagt sammen med statsbudsjettet høsten 2018. Planperioden for den reviderte Langtidsplanen er 2019-2028, med glidende tiårsvinduer som i større grad vil åpne for justeringer underveis.

Universitetsstyret bes i denne saken drøfte utkast til innspill fra Universitetet i Bergen. Fristen for å sende innspill til departementet er 15. september 2017.

Forslag til vedtak:

Universitetsledelsen får fullmakt til å ferdigstille innspillet med utgangspunkt i de merknader som fremkom i styremøte

Kjell Bernstrøm
universitetsdirektør

18.08.2017/Tore Tungodden/Heidi A. Espedal

Vedlegg:

1. Saksframstilling
2. Utkast til UiBs innspill til revisjon av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning

Saksframstilling

Styre:
Universitetsstyret

Styresak:

Møtedato:
24.08.2017

Arkivsaksnr:
2017/5895

Innspill til revisjon av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning

Bakgrunn

Regjeringen la i 2014 frem Meld. St. 7 Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015-2024. Formålet med en langtidsplan er å sikre stabile prioriteringer og forutsigelige bevilgninger over tid.

Planen definerer tre overordnede mål:

- Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne
- Løse samfunnsutfordringer
- Utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet

Planen definerer seks langsiktige prioriteringer:

- Hav
- Klima, miljø og miljøvennlig energi
- Fornyelse i offentlig sektor og bedre og mer effektive velferds-, helse- og omsorgstjenester
- Muliggjørende teknologi
- Et innovativt og omstillingsdyktig næringsliv
- Verdensledende fagmiljøer

Planen inneholder forpliktende opptappingsplaner for finansiering av hhv. rekrutteringsstillinger, forskningsinfrastruktur og ordninger som stimulerer til god deltakelse i EUs rammeprogram for forskning.

Revidering av planen

Langtidsplanen skal rulleres hvert 4. år. Den reviderte planen vil bli fremlagt sammen med statsbudsjettet høsten 2018. Planperioden for den reviderte langtidsplanen er 2019-2028 med glidende tiårsvinduer som i større grad vil åpne for justeringer underveis.

Kunnskapsdepartementet har bedt om innspill på følgende spørsmål:

- Hva fungerer godt i den nåværende langtidsplanen, og hva fungerer mindre godt
- Er det temaer og perspektiver som bør reflekteres sterkere i planen?
- Hva er de største hindringene for å nå målene i planen, og hvordan kan vi overvinne dem?
- På hvilke områder kan det være behov for nye opptappingsplaner og/eller virkemidler? Begrunn og prioriter

- Hva kan eventuelt prioriteres ned ved fortsatt konsentrert satsing på noen få områder?

Universitetsdirektøren sine kommentarer

Vedlagte utkast til høringsuttalelse er utarbeidet av administrasjonen i dialog med rektoratet. Innen høringsfristen vil utkastet også bli forelagt dekanene med kommentarer fra styret innarbeidet. Det legges fra Kunnskapsdepartementet opp til et kortfattet, overordnet dokument med klare mål, prioriteringer og budsjettforpliktelser etter modell av den nåværende Langtidsplanen. Innledningsvis vil neste versjon vie noe mer plass til å beskrive de store samfunnsutfordringene som forskning, høyere utdanning og innovasjon må bidra til å møte.

Når det gjelder utdanning er høringsutkastet foreløpig ufullstendig. Kunnskapsdepartementet har varslet at høyere utdanning skal integreres bedre i planen enn tilfellet var i den første versjonen. Universitetsledelsen inviterer derfor styret til å drøfte hvordan utdanningsperspektivene best kan ivaretas i lys av at det også nylig er ferdigstilt en kvalitetsmelding innenfor utdanning (Meld. St. 16 (2016-2017)). Denne meldingen gir regjeringen og universitetene/høyskolene flere verktøy og rammer for å heve utdanningskvaliteten. Det bør være et mål å ha en tydelig grenseoppgang i innretning mellom Langtidsplanen og Kvalitetsmeldingen slik at Langtidsplanen innenfor utdanning først og fremst vektlegger hva som bør tematiske prioriteringer gitt samfunnets langsiktige behov for kompetanse.

Videre legger Meld. St. 25 (2016-17) Humaniora i Norge føringer om at de humanistiske fagenes rolle som selvstendige kunnskapsleverandører i møtet med vår tids store samfunnsutfordringer skal reflekteres tydeligere i planen. Dette punktet er ivarettatt i høringsutkastet fra UiB gjennom forslag om et syvende prioritert satsingsområde i planen: Samfunnets kulturelle endringsprosesser

18.08.2017/Tore Tungodden/Heidi A. Espedal

Revidering av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015-2024 – Innspill fra Universitetet i Bergen

Innledning

Universitetet i Bergen (UiB) takker for anledningen til å komme med innspill til revisjonen av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015-2024.

Langtidsplanen er et viktig og godt redskap som gir en nødvendig forutsigbarhet for sektoren. Det er samtidig vesentlig at ulike styringsdokumenter for sektoren sees i sammenheng og kommuniserer på en konsistent måte. Det gjelder langtidsplanen, ulike stortingsmeldinger, budsjett og utviklingsavtaler. Det er også viktig at andre departement forholder seg til langtidsplanen i sin politikk overfor sektoren. En plan som fungerer godt på tvers av departement vil kunne bidra til å bryte ned siloer og barrierer som hindrer tverrfaglig samarbeid og samtidig sørge en sterk og koordinert forskningsinnsats. Detaljnivået i styringen og i dokumentene må ikke bli for høyt. Forskingen utvikler seg raskt – en for detaljstyrende langtidsplan vil kunne fungere bremsende på nye initiativ og behov og også på potensialet for kvalitet.

En langtidsplan må ha som utgangspunkt at institusjonene innenfor høyere utdanning og forskning er forskjellige og at denne diversiteten er en styrke. Anerkjente forskningsuniversiteter kjennetegnes ved at de har høy internasjonal kvalitet over stor faglig bredde. Det er vesentlig at langtidsplanen fortsatt har gode virkemidler for fremragende og verdensledende fagmiljøer. Samtidig må det understrekes at gode rammebetingelser og attraktive karriereløp for unge forskere er vesentlig for å sikre styrket kvalitet i norsk forskning.

En oppdatert langtidsplan må bli tydeligere på at den gjelder både forskning og utdanning. Vi utdanner for et samfunn og en verden i endring. Høyere utdanning må være forskningsbasert. Universitetene trenger handlingsrom til å kunne svare på samfunnsutviklingen gjennom å tilby flere tverrfaglige studieløp og tilstrekkelig bredde.

Satsing på grunnleggende forskning, kvalitet og verdensledende miljø må fortsette i langtidsplanen. Det må fremsettes tydelige forventninger til institusjonene om å bygge verdensledende miljø. Det krever langsiktig og målrettet arbeid, og dertil tilpassede virkemidler og insentivordninger.

De fire tverrgående områdene

Signalene fra Kunnskapsdepartementet tilsier at de fire tverrgående forutsetninger og opptrappingsområder i langtidsplanen står fast: rekruttering/god kompetanse, bygg, forskningsinfrastruktur og god utnyttelse av EUs forskningsprogram. Det er likevel behov for å oppdatere og presisere innholdsmessig noe innenfor disse.

Rekruttering

God høyere utdanning må få større plass i revidert langtidsplan. Bachelor og masterutdanning må være forskningsbasert.

Forskerkarrieren er preget av midlertidighet og stor konkurranse om stipendiatstillingene. En viktig utfordring for fremtidens forskeropplæringssystem er at kandidatenes karriereplaner er i endring. Færre kan og vil bli i akademia, og karriereplanlegging etterlyses (NIFU-rapport 2017:10, Doktorgradskandidater i Norge). Det er behov for en mer systematisk tilnærming for rekruttering og karriereløp for fremtidens dyktige forskere. Tenure-track er et godt virkemiddel, men der er behov for ytterligere tiltak med tilhørende finansieringsmuligheter.

En konsekvens av langtidsplanen hittil, har vært at mange rekrutteringsstillinger over statsbudsjettet har vært tildelt teknologifag. I en oppdatert langtidsplan er det behov for å prioritere rekrutteringsstillinger innenfor flere av temaområdene. For eksempel er økt samarbeid mellom forskningsmiljø, offentlig sektor, brukere og næringsliv nødvendig for å utvikle fremtidens løsninger innen velferds-, helse- og omsorgstjenester. Rekrutteringsstillinger er en sentral innsatsfaktor for å bygge innovative, tverrfaglige forskningsmiljø.

Bygg

Moderne, funksjonelle og arealeffektive bygg med tidsriktig utstyr er vesentlig for å løse fremtidens utfordringer for universitetene og dermed også for verdiskaping i Norge. Samtidig foregår det en omfattende digitaliseringsprosess i samfunnet som gir både nye krav og muligheter i utforming av campus. Bygninger og infrastruktur må utvikles slik at de støtter opp om kjernevirksomheten. I arbeidet med å utvikle kvaliteten i alle våre fagmiljøer er gode arealløsninger en grunnleggende forutsetning. Samtidig stiller store satsinger, som for eksempel klynger og senterdannelser, nye utfordringer i arbeidet med å få ulike fagmiljøer og partnere til å samhandle og dele på arealer og infrastruktur. Det handler også om sosiale forhold og relasjoner mellom mennesker som skal bruke campus og om læringsmessige forhold som knytter seg til hvordan studiesituasjonen best kan foregå innenfor gitte fysiske rammer. Samlet stiller disse elementene krav til både nytenkning og økt satsing i langtidsplanen på utvikling av campuser og infrastruktur ved universitetene.

Infrastruktur

Tilgang på oppdatert, avansert infrastruktur er en betingelse for forskning og utdanning av høy kvalitet i mange fag. Spesielt er infrastruktur et viktig konkurransefortrinn for Norge når det gjelder å tiltrekke gode forskere. Infrastruktursatsning, inkludert samarbeid og arbeidsdeling både nasjonalt og internasjonalt, må fortsatt ha høy oppmerksomhet i en oppdatert handlingsplan.

Digitalisering innebærer akkumulering av store mengder forskningsdata. Fra eksterne kilder til finansiering av forskning, som Norges Forskningsråd og EU gjennom H2020, stilles det i dag krav om at forskning finansiert av offentlige midler skal bygge på Open Access prinsipper om åpenhet og tilgjengeliggjøring av data. Likevel mangler enda et klart nasjonalt rammeverk for åpen tilgang til forskningsdata. En revidert langtidsplan må adressere

nasjonale og internasjonale behov og rammebetingelser for åpen tilgang til forskning og forskningsresultat på en tydelig måte.

Digitalisering handler om å bruke teknologi til å fornye, forvalte, forenkle og forbedre. Dette legger til rette for økt verdiskaping og innovasjon, og kan bidra til å øke produktiviteten i både privat og offentlig sektor. Digitalisering former aktivitet på tvers av utdanning, forskning, formidling og innovasjon, og er avgjørende for norsk konkurransevne.

I Stortingsmelding 27 Digital agenda for Norge pekes det på at digitale tjenester, inkludert tilgang til forskningsdata, kan bidra til innovasjon og verdiskaping.

Kunnskapsdepartementet har som koordinerende forskningsdepartement fått ansvar for å legge frem en strategi for tilgjengeliggjøring og deling av forskningsdata og data med relevans for forskning innen utgangen av 2017.

Langtidsplanen må reflektere strategien som nå utarbeides og samtidig ta høyde for de nye krav denne vil stille til sektoren. Behovet for etablering av flere databaser for vitenskapelige data vil vokse. Langsiktige rammevilkår for nye, nødvendig forskningsinfrastrukturer er et økende nasjonalt ansvar.

EU-deltakelse/internasjonalt samarbeid

I 2017 ble EUs rammeprogram Horisont 2020 evaluert, samtidig som det er gitt innspill til neste program (FP9). De norske rektorene har for første gang samlet seg om felles innspill. Spesiell fokus bør rettes mot tydeligere integrering av samfunnsfag og humaniora i EUs rammeprogram, samt å styrke forbindelsen mellom grunnforskning og innovasjon.

Engasjement fra institusjoner og fagmiljø i arbeidet med å fremme norske interesser i fremtidige rammeprogram og utlysninger blir stadig viktigere. Flere må delta i evalueringspanel, få kunnskap om og bygge nettverk på den europeiske forskningsarea.

Nåværende langtidsplan har stor fokus på Europa og H2020. Dette er viktig. Samtidig er det behov for økt samarbeid med land utenfor Europa som også lever med konsekvensene av de store, globale samfunnsutfordringene. Land som Kina satser tungt på forskning og innovasjon. For at Norge skal kunne ta del i den globale kunnskapsutviklingen må en oppdatert langtidsplan i større grad reflektere internasjonalt samarbeid med land utenfor Europa, og peke på virkemidler for dette.

Prioriterte områder

Dagens seks prioriterte tema i langtidsplanen passer godt med breddeuniversitetets kvaliteter og innretning. Universitetet i Bergen har syv fakulteter og favner over et stort register av fag, forskningsmetoder og infrastruktur. Strategien «Hav, Liv, Samfunn» definerer UiBs satsningsområder: marin forskning, klima og energiomstilling, samt globale samfunnsutfordringer. UiB har også vedtatt etablering av kunnskapsklynger: medieklynge, middelalderklynge, helseklynge, marinklynge, klimaklynge, samt energi- og teknologiklynge. Visjonen er å bygge nasjonale og internasjonale kraftsentrum for fremragende tverrfaglig, forskning, innovasjon og utdanning.

Det er generelt behov for justering innenfor underområder både for å svare på utviklingstrekkene innenfor de overordnede områdene og for å fremme en mer helhetlig, integrert og tverrfaglig tilnærming til disse. Under tema klima, miljø og miljøvennlig energi må for eksempel planen ta inn over seg den endrede situasjonen i petroleumsindustrien. Regjeringens mål om en omstilling til et lavutslippssamfunn krever nye teknologiske løsninger og tettere samarbeid mellom forskningsinstitusjoner og næring.

Langtidsplanens seks tematiske prioriteringer reflekterer samfunnets og næringslivets ulike utfordringer og utviklingstrekk, men den er ikke tydelig på å integrere de samfunsmessige og kulturelle forutsetningene for områdene. I tråd med anbefalingene i Humaniorameldingen bør samfunnsvitenskaplige og humanistiske perspektiver få en tydeligere integrert rolle i de overordnede prioriteringene, som for eksempel i teknologisk forskning, havforskning og klimaforskning. Gjennomføringen av klimaomstillingen vil kreve grunnleggende kunnskap om verdier, kommunikasjon, holdninger, interesser, politiske krefter og motiver i tillegg til kultur, økonomi og samfunnsforhold, og evne til å reflektere over og se konsekvenser av teknologisk endring i et bredt perspektiv.

Muliggjørende teknologier

Teknologisk forskning er avgjørende for omstilling i industrien og for fortsatt høy verdiskaping i Norge. Teknologi har dramatisk endret hverdagen for de fleste mennesker i verden, og vil fortsette å gjøre det. Det er vanskelig å se for seg hvordan verdens matvaresituasjon, klimaendringer og energibehov, samt fremtidige helse- og omsorgsbehov skal finne sin løsning uten at ny teknologi er en del av svaret. I fagevalueringen for teknologifagene fra 2015 konkluderes det med at norsk teknologiforskning har god relevans og noe over gjennomsnittlig kvalitet. Forskningsmiljøene fikk ros for samarbeid med industri og næringsliv, men kritikk for å ikke satse tilstrekkelig på grunnleggende teknologiske forskning, som fremveksten av nye og grunnleggende teknologisk forskning som nanoteknologi og 3D printing, men også for liten oppmerksomhet om patentering og kommersialisering. Evalueringen pekte på at ambisjonene for norsk teknologisk forskning er for lave. Evalueringen utfordrer både fagmiljøene og institusjonsledelsene og bør adresseres i langtidsplanen. Institusjonene må ta ansvar for klarere fagstrategiske prioriteringer, internasjonal og europeisk deltakelse og engasjement, tydeligere satsing på grunnleggende teknologisk forskning, kvalitetssikring og formidling av forskning gjennom publisering i internasjonalt anerkjente fagfelleverderte tidsskrifter.

Innovasjon/ et omstillingsdyktig næringsliv

Forventningen til innovasjon i UH-sektoren øker. Regjeringen vil at Norge skal være et av de mest innovative landene i Europa. En OECD rapport om kunnskapstrianglet (DSTI/STP/TIP(2016)10) er tydelig på at Norge må bli bedre. Instituttsektoren har en viktig rolle, men for å få til et nasjonalt innovasjonsløft kreves også et tettere samarbeid mellom UH-sektor, næringsliv og offentlig sektor. Ved å samle aktuelle aktører i klyngemiljø, skapes nye areaer for dialog, samhandling og innovasjon. Felles bruk av teknologi og nye perspektiver danner grobunn for innovasjon, også tjenesteinnovasjon, ny forskning og

utdanning. Langtidsplanen må tilrettelegge for nye samarbeidsarenaer og et nasjonalt innovasjonsløft, og vurdere flere virkemidler for oppfølging av gode innovasjonsprosjekter.

Verdensledende fagmiljøer

Gode rammebetingelser for de beste er viktig. Dagens SFF-ordning er et vesentlig virkemiddel som reflekterer kjennetegnene ved sterke vitenskapelige miljøer, nemlig brede problemstillinger, forutsigbare rammer og samarbeid på tvers av disiplinene. UiB vi oppfordre til en gjennomgang av dagens SFF-ordning, for å vurdere virkemidlene, volum og utlysningsfrekvens, inkludert en SFF+ ordning med langsiktig finansiering utover den normale 10-årsperioden. En forutsetning for en slik SFF+ ville være at dette tildeles etter strenge søknadskriterier og at det evalueres jevnlig (hvert 5. år). Slike langsiktige sentre må ikke gå på bekostning av nye SFFer.

Et syvende prioritert område

I tråd med langtidsplanens overordnede mål om å løse de store samfunnsutfordringene og utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet må humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver mye tydeligere inn i analysen og beskrivelsen av de eksisterende tematiske prioriteringene. Eksisterende langtidsplan reflekterer ikke i tilstrekkelig grad samfunnets endringsprosesser, f.eks. knyttet til migrasjon, politiske og kulturelle konflikter og endringer.

Kunnskap om mennesker og deres livsbetingelser er helt avgjørende for å forstå samtiden og løse fremtidens utfordringer. En befolknings ulike holdninger og tankesett er av stor betydning for økonomi og samfunnsutvikling. Langtidsplanen bør inkludere samfunnsprosesser og kulturelle prosesser på en langt mer fremtredende måte enn i nåværende versjon. For eksempel har samfunnsutfordringene knyttet til migrasjon og demografi fått økende betydning. Samtidig er det er klare tendenser til sviktende tillit til etablerte politiske, akademiske og kulturelle institusjoner og autoriteter. Kulturelle, sosiale og religiøse skillelinjer blir fremhevet og motsetninger polarisert på en måte som vi bare for få år siden ikke kunne forutse. Andre momenter som bør adresseres er: postfaktasamfunnet, migrasjon, sårbarhet, tillit, digitalisering, etablerte demokrati og deres institusjoner som utfordres innenfra. Til de kulturelle endringsprosessene som finner sted hører også økt press på nedarvede fortellinger om nasjonal identitet, kultur og historie. De humanistiske fagene har de siste to hundre årene vært premissleverandører for disse fortellingene, men de besitter også en enestående kompetanse på å analysere dem, reflektere over dem og å komme med forslag til justeringer og endringer av dem. I dagens samfunns- og politikutfordringer er det lite som tyder på at dette blir mindre viktig, hverken i Europa eller i andre deler av verden.

På denne bakgrunn foreslår UiB at et tematisk område blir føyd til Langtidsplanen: *Samfunnets kulturelle endringsprosesser*. Som et syvende prioritert område vil dette være et tydelig svar på Humaniorameldingen. En slik satsing vil få stor samfunnsmessig betydning og styrke norsk forsknings gjennomslagskraft i Europa.

Konklusjon/oppsummering: (utarbeides etter drøfting i styremøte 24.8)

UTKAST